

MUS - rapportage 2013

Meetnet Urbane Soorten

Den Haag en omstreken

Samensteller: Tom Loorij

MUS-project 2013

In 2010 werd een grote actie gehouden onder de Haagse vogelaars om hen te enthousiasmeren deel te nemen aan het MUS-project (Meetnet Urbane Soorten) dat Sovon in 2007 had gelanceerd. Het project sloeg zo aan dat het aantal getelde postcodegebieden in de Haagse regio jaarlijks tussen de 35 en 50 bedroeg, terwijl in de jaren voor 2010 dit aantal slechts 10 was. Hoewel het aantal deelnemers wel wat schommelt, worden tegenwoordig elk jaar in ongeveer de helft van alle betrokken 87 postcodegebieden alle stadsvogels geteld.

In onderstaand artikel worden de resultaten van het project in 2013 beschreven en waar mogelijk met die uit de eerdere jaren vergeleken.

1. Respons en tellers (tabel 1)

In 2013 is een record aantal postcodegebieden geteld, 51 van de 87 (59 %) tegen 41 in 2012. Voor 12 niet eerder getelde gebieden hebben zich nieuwe tellers aangemeld, terwijl één nieuwe teller een gebied heeft overgenomen van een teller die ermee gestopt was. Daarentegen hebben in 2013 drie tellers om gezondheidsredenen hun MUS-activiteiten moeten beëindigen. Drie tellers hadden zich wel enthousiast aangemeld, maar hebben het helaas toch af laten weten. In totaal deden 46 verschillende tellers mee omdat maar liefst vier tellers spontaan een extra gebied erbij hebben genomen. Mede hierdoor worden maar liefst 17 postcodegebieden (34 %) geïnventariseerd voor MUS door personen die zelf niet in dat gebied woonachtig zijn. Dat is een positieve ontwikkeling.

Positief was ook dat de nieuwe telgebieden vrijwel allemaal lagen in stadsdelen of gemeenten die in 2012 zwak bezet waren. Vooral de toename

in Scheveningen, waar het aantal getelde postcodegebieden van 1 op 4 (van de 7) kwam en in Laak (van 1 op 2 van de 5) waren verheugend. En ook in Rijswijk kwam er een gebied bij. Helaas viel in het stadsdeel Centrum, waar toch al slecht geteld wordt, er nog een postcodegebied af, maar kwam er ook één bij. Gelukkig heeft de teller hiervan voor 2014 zelfs nog een gebied in het Centrum voor zijn rekening genomen. Toch blijven, samen met Rijswijk en het stadsdeel Escamp, de stadsdelen Centrum en Laak de zwakke gebieden.

Dit in tegenstelling tot Voorburg waar nog steeds alle postcodegebieden worden geteld en Wassenaar waar 4 van de 5 telgebieden bezet zijn. Haagse Hout en Segbroek zijn de stadsdelen in Den Haag die met stip het best onderzocht worden en waar in elk maar in 2 gebieden niet geteld wordt.

Verheugend was dat vrijwel alle deelnemers alle drie de telrondes gelopen hebben; slechts twee hebben een ronde moeten laten schieten en twee anderen de laatste twee, één wegens gezondheidsredenen, maar deze is in 2014 weer van de partij en één is in

Tabel 1. Respons deelname MUS-project									
	Aantal PC-gebieden					% deelname			
	totaal	2013	2012	2011	2010	2013	2012	2011	2010
Den Haag	61	34	26	31	24	56	43	51	39
Centrum	11	5	5	7	5	45	45	64	45
Escamp	13	7	5	5	3	54	38	38	23
Haagse Hout	7	5	4	6	5	71	57	86	71
Laak	5	2	1	1	0	40	20	20	0
Leidschenvveen-Ypenburg	7	4	3	3	3	57	43	43	43
Loosduinen	5	3	3	3	3	60	60	60	60
Scheveningen	7	4	1	3	1	57	14	43	14
Segbroek	6	4	4	3	4	67	67	50	67
Wassenaar	5	4	3	2	2	80	60	40	40
Leidschendam	7	4	4	3	3	57	57	43	43
Voorburg	5	5	5	5	4	100	100	100	80
Rijswijk	9	4	3	4	2	44	33	44	22
Haagse regio totaal	87	51	41	45	35	59	47	52	40

de loop van 2013 met MUS gestopt. Van de 46 tellers zijn er 35 (70 %) lid van de HVB en is er één een vrijwilliger uit het vogelasiel. Van de overige 10 zijn er 5 die al voor MUS telden voordat in 2010 de HVB actief in MUS betrokken werd. Van deze 46 tellers is 35 % vrouw, waarmee zij maar liefst 36 % van alle getelde gebieden voor hun rekening namen (in 2012 was dat nog maar 29 %).

Met de ervaring van de tellers zit het wel goed: 44 % geeft aan over veel ervaring te beschikken en dat is zelfs 6 % meer dan in 2012. Het percentage met weinig ervaring bleef gelijk op 17 %. De overigen (39%) hebben een gemiddelde ervaring. Degenen met veel ervaring zagen meer soorten dan die met weinig ervaring: de 10 meest soortenrijke postcodegebieden werden alle geteld door tellers met veel ervaring, terwijl op één na alle tellers met weinig ervaring minder dan het gemiddeld aantal soorten telden. Bij het aantal getelde exemplaren werden zelfs de 12 gebieden met de meeste vogels door ervaren tellers geteld.

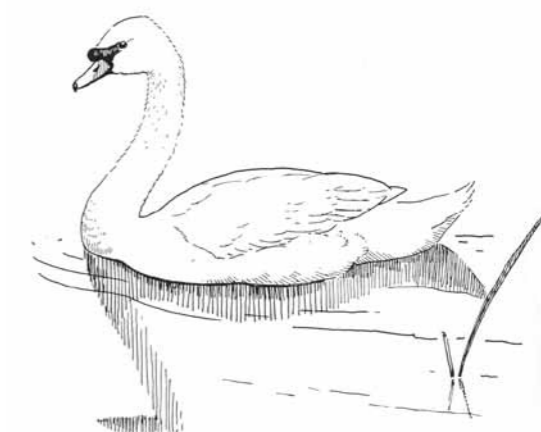
Ook het gehoor laat bij veruit de meeste tellers weinig te wensen over. Slechts 8 van de 46 tellers gaf aan minder goed hoge tonen te horen. De overigen (83 %) hadden een uitstekend gehoor. Moeilijk is vast te stellen of een minder gehoor wezenlijk van invloed is op het aantal getelde soorten en de aantallen vogels. Wel nemen de tellers die minder hoge tonen horen in de regel wel wat minder exemplaren waar, maar niet significant minder soorten, zoals je eerder zou verwachten. Harde conclusies over de invloed van ervaring en gehoor worden overigens bemoeilijkt doordat er zowel vogel- en soortenarme als -rijke gebieden zijn en zelfs een ervaren teller met een goed gehoor zal in een arm gebied toch minder vogels traceren. Hoewel naar keuze op minimaal 8 en maximaal 12 telpunten geteld mag worden, heeft het overgrote deel (76 %) 10 of meer telpunten op zijn of haar route opgenomen hetgeen de betrouwbaarheid van de waarnemingen vergroot.

Het is voor de hand liggend dat veruit de meeste tellingen werden uitgevoerd in het weekend, waarbij de zondag iets meer favoriet was dan de zaterdag. Vooral in de 2-de telronde waarbij je het vroegst uit bed moet, bleek het weekend veruit het meest ideaal: 70 %. De eerste telronde werd slechts in de helft van de gevallen in het weekend en de andere

helft op een doordeweekse dag gelopen. Voor de 3-de ronde die 's avonds wordt gelopen, is het weekend duidelijk minder in trek: 30 %. Evenals vorig jaar werd een aanzienlijk deel van de derde ronde op maandag gelopen (23 %). Heel opvallend was dat er nauwelijks op donderdag geteld werd: van de 144 tellingen in de drie rondes samen waren er maar drie op donderdag. Een sluitende verklaring hiervoor is er niet.

2. Resultaten algemeen (tabel 2a en 2b)

In totaal werden er in 2013 ruim 16.000 vogels waargenomen, een nieuw record voor MUS in de Haagse regio. Toch betekent dit, rekening houdend met het grotere aantal telgebieden, relatief 8% minder vogels dan in 2012. Voor een belangrijk deel vindt dit zijn oorzaak in het feit dat er veel minder grote groepen van meer dan 100 exemplaren van dezelfde soort zijn waargenomen, slechts 3 tegen 10 in 2012. Zo was de groep kauwen die in 2012 in Vrederust werd geteld (215 stuks), in 2013 nog maar 70 exemplaren groot. Een statistische oorzaak was ook dat in het stadsdeel Centrum twee postcodegebieden uitvielen waar in 2012 resp. een groep van 195 stadsvogels en van 175 halsbandparkieten werd geturfd. En werden er in 2012 in de Bomenbuurt op één telronde nog 189 houtduiven gezien, in 2013 was het hoogste aantal daarvan slechts 41.

Knobbelzwaan

Zoals gebruikelijk de laatste jaren werden er in de eerste telronde de meeste vogels geteld, gevolgd door de tweede ronde en het kleinste aantal in de derde telronde. Vooral in de derde ronde werden aanzienlijk minder vogels geteld (15 % minder) dan in 2012.

Tabel 2a. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)					
	Aantal exemplaren 2013	Aantal exemplaren per PC-gebied			
		2010	2011	2012	2013
1 Kauw	2122	43,7	42,2	50,1	41,6
2 Houtduif	1170	34,2	27,2	32,3	22,9
3 Zilvermeeuw	1114	20,8	22,1	23,8	24,2
4 Gierzwaluw	1011	32,1	32,7	23,8	26,6
5 Merel	960	21,9	19,3	19,5	18,8
6 Kleine Mantelmeeuw	941	15,1	20,0	22,1	25,4
7 Koolmees	730	19,1	15,0	13,5	14,6
8 Halsbandparkiet	671	25,4	31,9	23,6	14,6
9 Wilde Eend	669	16,9	18,2	16,5	14,9
10 Zwarte Kraai	572	12,9	11,2	12,4	11,4
11 Ekster	497	9,9	9,4	9,3	9,8
12 Meerkoe	487	10,3	9,3	13,1	10,4
13 Stadsduif	473	20,4	27,4	20,6	16,9
14 Canadese Gans	355	12,0	15,4	23,3	16,9
15 Pimpelmees	354	7,5	9,2	7,1	7,9
16 Nijlgans	312	8,1	8,7	8,3	7,4
17 Winterkoning	292	7,9	7,3	7,0	7,5
18 Spreeuw	290	5,9	6,7	7,6	8,8
19 Huismus	270	12,0	12,2	8,5	10,8
20 Kokmeeuw	238	8,1	9,2	17,4	9,9
21 Tjiftjaf	225	5,9	6,1	5,4	5,9
22 Heggenmus	202	5,3	4,3	4,1	5,3
23 Roodborst	156	4,3	3,7	3,5	4,2
24 Waterhoen	136	4,6	4,1	4,4	4,5
25 Vink	126	3,0	4,3	2,9	3,9
26 Zwartkop	118	4,1	4,2	4,3	4,2
27 Gaai	115	2,2	3,1	3,5	3,4
28 Zanglijster	106	3,9	3,3	3,3	3,8
29 Groenling	106	3,9	2,7	3,9	3,2
30 Turkse Tortel	106	4,1	5,0	4,0	4,6
31 Knobbelzwaan	101	5,3	6,0	3,7	5,9
32 Scholekster	93	3,9	3,1	3,2	3,5
33 Visdief	92	2,8	2,8	4,1	8,3
34 Blauwe Reiger	90	3,3	3,3	3,0	2,7
35 Soepeend	84	4,6	5,0	5,0	4,7
36 Grote Bonte Specht	72	2,8	3,7	2,5	2,3
37 Staartmees	60	4,7	4,1	4,7	4,6
38 Boomkruiper	54	3,0	3,3	2,7	3,0
39 Fuut	53	2,9	2,6	3,8	2,9
40 Aalscholver	52	1,9	4,8	2,3	2,6
41 Putter	52	3,5	3,4	3,4	3,7
42 Boerenwaluw	48	1,9	6,7	4,4	9,6
43 Kuifeend	48	5,3	4,7	8,2	3,7
44 Fitis	46	2,6	2,3	2,9	2,7
45 Huiswaluw	34	3,0	1,0	10,8	16,8
46 Groene Specht	32	1,8	1,4	1,5	2,2
47 Grauwe Gans	28	7,5	10,0	4,5	5,5
48 Stormmeeuw	24	4,5	4,5	4,6	4,1
49 Nachtegaal	19	7,0	6,0	5,1	3,9
50 Kleine Karekiet	15	2,0	3,0	2,2	2,1
51 Boomklever	14	1,6	1,0	0,8	1,7
52 Fazant	13	2,0	2,0	2,6	2,1
53 Tuinfluiter	13	1,0	3,0	1,7	1,3
54 Krakeend	13	2,0	1,0	3,5	3,2
55 Holenduif	12	0,0	0,0	2,5	1,6
56 Grote Mantelmeeuw	11	3,8	18,5	1,5	5,6
57 Kievit	11	1,6	2,8	3,1	5,4
58 Sijs	10	6,0	0,0	1,0	2,6
59 Rietzanger	10	1,5	4,0	3,0	3,2

Tabel 2b. Aantal PC-gebieden waarin waargenomen per soort (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)					
	Aantal PC-gebieden 2013	Deel PC-gebieden waarin waargenomen			
		2010	2011	2012	2013
		%			
1 Kauw	51	100,0	100,0	100,0	100,0
2 Houtduif	51	94,3	97,8	100,0	100,0
3 Zilvermeeuw	46	91,4	95,6	95,1	90,2
4 Gierzwaluw	38	85,7	77,8	75,6	74,5
5 Merel	51	100,0	100,0	100,0	100,0
6 Kleine Mantelmeeuw	37	68,6	75,6	75,6	72,5
7 Koolmees	50	97,1	100,0	100,0	98,0
8 Halsbandparkiet	46	97,1	91,1	92,7	90,2
9 Wilde Eend	45	91,4	88,9	92,7	88,2
10 Zwarte Kraai	50	94,3	91,1	95,1	98,0
11 Ekster	51	100,0	97,8	95,1	100,0
12 Meerkoe	47	88,6	91,1	92,7	92,2
13 Stadsduif	28	65,7	73,3	58,5	54,9
14 Canadese Gans	21	37,1	42,2	48,8	41,2
15 Pimpelmees	45	94,3	75,6	87,8	88,2
16 Nijlgans	42	80,0	86,7	82,9	82,4
17 Winterkoning	39	82,9	75,6	85,4	76,5
18 Spreeuw	33	71,4	84,4	63,4	64,7
19 Huismus	25	42,9	40,0	51,2	49,0
20 Kokmeeuw	24	42,9	33,3	29,3	47,1
21 Tjiftjaf	38	77,1	71,1	80,5	74,5
22 Heggenmus	38	80,0	77,8	82,9	74,5
23 Roodborst	37	74,3	73,3	75,6	72,5
24 Waterhoen	30	65,7	60,0	63,4	58,8
25 Vink	32	51,4	48,9	70,7	62,7
26 Zwartkop	28	62,9	64,4	63,4	54,9
27 Gaai	34	74,3	53,3	51,2	66,7
28 Zanglijster	28	62,9	53,3	70,7	54,9
29 Groenling	33	37,1	57,8	53,7	64,7
30 Turkse Tortel	23	51,4	48,9	58,5	45,1
31 Knobbelzwaan	17	34,3	26,7	39,0	33,3
32 Scholekster	27	71,4	64,4	65,9	52,9
33 Visdief	11	22,9	13,3	12,2	21,6
34 Blauwe Reiger	34	65,7	62,2	65,9	66,7
35 Soepeend	18	25,7	26,7	41,5	35,3
36 Grote Bonte Specht	31	60,0	42,2	58,5	60,8
37 Staartmees	13	31,4	22,2	26,8	25,5
38 Boomkruiper	18	45,7	37,8	41,5	35,3
39 Fuut	18	34,3	31,1	36,6	35,3
40 Aalscholver	20	34,3	13,3	39,0	39,2
41 Putter	14	42,9	31,1	26,8	27,5
42 Boerenwaluw	5	20,0	6,7	14,6	9,8
43 Kuifeend	13	11,4	22,2	22,0	25,5
44 Fitis	17	34,3	35,6	39,0	33,3
45 Huiswaluw	2	2,9	2,2	2,4	3,9
46 Groene Specht	15	14,3	22,2	19,5	29,4
47 Grauwe Gans	5	11,4	11,1	12,2	9,8
48 Stormmeeuw	6	5,7	4,4	7,3	11,8
49 Nachtegaal	5	8,6	4,4	7,3	9,8
50 Kleine Karekiet	7	14,3	15,6	29,3	13,7
51 Boomklever	8	14,3	4,4	9,8	15,7
52 Fazant	6	14,3	11,1	9,8	11,8
53 Tuinfluiter	10	17,1	11,1	24,4	19,6
54 Krakeend	4	5,7	4,4	4,9	7,8
55 Holenduif	8	20,0	17,8	19,5	15,7
56 Grote Mantelmeeuw	2	0,0	0,0	4,9	3,9
57 Kievit	2	11,4	8,9	4,9	3,9
58 Sijs	4	2,9	0,0	2,4	7,8
59 Rietzanger	3	5,7	4,4	4,9	5,9

Er werden 90 verschillende soorten waargenomen, 5 minder dan in 2012. Hiervan werd van 11 soorten slechts één exemplaar gezien. In 2013 werden 10 soorten niet gezien die in 2012 wel werden geturfd, daarentegen waren er 15 nieuwe soorten t.o.v. 2012. Onder deze soorten waren er zelfs 4 die sinds de start van het MUS-project geheel nieuw waren in de Haagse regio: dodaars, mandarijneend, havik en appelvink. Dit bracht het totaal aantal soorten sinds 2007 op 120. Andere leuke soorten waarvan slechts

Grote karakiet

één exemplaar werd gezien waren o.a. wespendif, rietgors, goudvink en spotvogel. Vooral die laatste soort is wel bijzonder omdat de laatste jaren de spotvogel een uiterst zeldzame broedvogel in de Haagse regio is geworden. Van de in 2012 voor de Haagse regio nieuwe soorten gingen tafeleend, snor, tapuit en ringmus in 2013 helaas niet meer op herhaling, alleen de wespendif was een blijvertje. Dit was dan ook één van de twee wespendifen die landelijk in het MUS-project werden gezien. Ook de Haagse Carolina-eenden en de grote gele kwikstaarten waren (vrijwel) uniek in MUS. Kauw, houtduif en zilvermeeuw vormen evenals in 2012, onbetwist de top-drie van meest getelde soorten. Door het teruglopen van het aantal waargenomen grote groepen moesten kauw en houtduif wel een duidelijke veer laten; er werden er veel minder van geteld dan in 2012. De zilvermeeuw handhaafde zich op ongeveer gelijk niveau. Grote verliezer was de halsbandparkiet die van plaats 4 naar plaats 8 kelderde in 2013, voornamelijk omdat geen grote groepen van deze soort werden gezien in de getelde gebieden. De gierzwaluw steeg nu van

plaats 5 naar plaats 4 en ging daarmee de merel voorbij. Er werden ongeveer evenveel merels gezien, maar duidelijk wat meer gierzwaluwen. De meerkoet, in 2012 voor het eerst doorgedrongen in de top-10, verdween hieruit weer in 2013 om plaats te maken voor de zwarte kraai.

Er waren vier soorten die landelijk tot de top-10 behoorden, maar dat niet waren in de Haagse regio: huismus, spreeuw, kokmeeuw en Turkse tortel, landelijk resp. op plaats 4, 7, 9 en 10, in Den Haag e.o. resp. op plaats 19, 18, 20 en 30. Hiermee wordt opnieuw bevestigd dat het in Den Haag e.o. slechter is gesteld met huismus en spreeuw dan landelijk. Ook andere aan bebouwing gebonden soorten als huis- en boerenzwaluw en zwarte roodstaart scoren in het Haagse uiterst bescheiden in verhouding tot de landelijke cijfers. Verder worden hier duidelijk relatief minder Turkse tortels gezien. Dat kan niet worden gezegd van die andere algemene duivensoort, de houtduif. In Den Haag na de kauw op de 2-de plaats, maar landelijk moet hij behalve de kauw op plaats één, ook de merel voor laten gaan. Vier soorten kwamen in de Haagse regio wel in de top-10 voor, maar haalden die plek bij lange na niet landelijk in MUS. Dat waren zilvermeeuw (plaats 3 tegen 20 landelijk), kleine mantelmeeuw (6 tegen 18), halsbandparkiet (8 tegen 26) en wilde eend (9 tegen 12).

In de lagere regionen valt op dat in Den Haag e.o. ook relatief wat minder vinkachtigen worden geteld, vink en groenling scoorden een 25-ste en 29-ste plaats tegen landelijk een 13-de en 21-ste plaats. Watervogels deden het daarentegen beter: Canadese gans, nijlgans, waterhoen, knobbelzwaan en blauwe reiger stonden op de Haagse lijst 13 tot maximaal 30 plaatsen hoger dan op de landelijke lijst van MUS. Waar Den Haag e.o. duidelijk iets beter scoort is bij aan bomen gebonden soorten als grote bonte specht, groene specht, holenduif, boomklever en boomkruiper. Deze soorten staan alle, soms flink hoger op de ranglijst dan landelijk.

3. Resultaten per telronde (tabel 3)

In de eerste telronde werden 10.700 vogels geteld waarmee voor het eerst de magische grens van 10.000 werd gepasseerd. Dit was, gecorrigeerd voor het groter aantal getelde gebieden, overigens wel ongeveer evenveel als in 2012. In de 2-de ronde gingen de tellers voor 9.423 exemplaren (gecorri

Tabel 3. Totaal aantal waargenomen exemplaren per telronde, 2013 (alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)						
	Aantal exemplaren			Aantal PC-gebieden		
	Telronde			Telronde		
	1	2	3	1	2	3
1 Kauw	1410	1583	1127	50	47	43
2 Houtduif	1003	860	708	50	47	47
3 Zilvermeeuw	911	650	582	41	39	38
4 Gierzwaluw	23	233	930	3	19	35
5 Merel	699	747	706	51	47	45
6 Kleine Mantelmeeuw	647	383	593	33	28	30
7 Koolmees	696	468	211	49	46	39
8 Halsbandparkiet	410	396	419	40	35	37
9 Wilde Eend	441	366	439	40	38	39
10 Zwarte Kraai	418	396	289	48	43	40
11 Ekster	343	371	237	48	44	44
12 Meerkoet	360	287	339	42	43	38
13 Stadsduif	308	233	295	20	19	23
14 Canadese Gans	65	229	224	14	14	11
15 Pimpelmeeuw	302	158	122	41	31	22
16 Nijlgans	220	212	137	39	34	23
17 Winterkoning	232	241	90	38	35	24
18 Spreeuw	180	145	33	25	17	9
19 Huismus	184	175	88	19	18	14
20 Kokmeeuw	114	35	151	15	10	19
21 Tjiftjaf	169	150	87	32	31	26
22 Heggenmus	188	93	54	36	26	19
23 Roodborst	131	93	51	34	27	17
24 Waterhoen	109	60	44	24	20	14
25 Vink	110	47	36	28	19	19
26 Zwartkop	53	104	40	17	22	12
27 Gaai	103	40	35	30	14	12
28 Zanglijster	72	59	29	22	18	12
29 Groenling	64	64	52	22	23	20
30 Turkse Tortel	88	52	25	19	16	9
31 Knobbelzwaan	40	67	47	11	11	9
32 Scholekster	53	59	48	18	19	21
33 Visdief	7	19	75	2	7	6
34 Blauwe Reiger	48	45	46	19	21	25
35 Soepeend	30	26	63	12	8	10
36 Grote Bonte Specht	59	34	32	23	16	14
37 Staartmees	36	4	26	8	2	7
38 Boomkruiper	41	37	24	15	13	11
39 Fuut	28	19	32	14	7	10
40 Aalscholver	36	14	24	15	8	6
41 Putter	36	24	14	12	7	6
42 Boerenzwaluw	3	18	35	2	2	4
43 Kuifeend	34	22	19	10	6	3
44 Fitis	22	28	8	10	12	4
45 Huiszwaluw	0	4	34	0	1	2
46 Groene Specht	24	8	9	12	8	4
47 Grauwe Gans	24	2	2	3	1	1
48 Stormmeeuw	18	9	3	3	3	2
49 Nachtegaal	17	12	0	3	5	0
50 Kleine Karekiet	2	10	10	2	5	5
51 Boomklever	13	3	2	7	3	2
52 Fazant	11	6	2	5	3	1
53 Tuinfluiter	3	10	5	2	8	4
54 Krakeend	12	3	0	4	1	0
55 Holenduif	5	5	7	5	2	4
56 Grote Mantelmeeuw	0	10	1	0	1	1
57 Kievit	0	5	11	0	1	2
58 Sijs	10	0	0	4	0	0
59 Rietzanger	5	5	1	1	2	1

geerd 8 % minder dan in 2012) en in de 3-de 8601 maar liefst 14 % minder dan in 2012. Vooral in deze avondronde werd dit veroorzaakt door het ontbreken van grote groepen kauwen, houtduiven, halsbandparkieten en wilde eenden die allemaal een stevige veer moesten laten ten opzichte van de 3-de ronde in 2012. Daarnaast werden, zoals gebruikelijk, van alle kleine zangvogels er in de 3-de ronde veel minder gezien en gehoord dan in de eerste twee ronden.

In de eerste ronde werden een aantal soorten gezien die niet tot onze broedvogels behoren zoals kramsvogel en sijs. Ook witte kwikstaart en brandgans werden alleen in die ronde gezien, evenals bijna alle krakeenden. Daarentegen werden typische zomervogels als zwaluwen vrijwel uitsluitend in de derde ronde waargenomen. Zwartkop en tuinfluiter hadden duidelijk hun piek in de 2-de telronde. Een grote groep visdieven vloog tijdens de 3de ronde boven de Scheveningse haven rond. De nachtegaleen daarentegen waren, ondanks hun naam, in deze avondronde kennelijk uitgezongen want ze werden alleen in de eerste twee ronden gehoord.

Merkwaardig was dat staartmezen vrijwel alleen in de 1-ste en 3-de ronde (resp. 36 en 26) werden waargenomen maar nauwelijks in de 2-de (slechts 4 stuks).

In de eerste telronde werden veruit de meeste soorten waargenomen, namelijk 78, maar hieronder zaten maar liefst 8 soorten waarvan het enige exemplaar in de hele MUS-telling in de Haagse regio van 2013 werd gezien: dodaars, mandarijneend, torenvalk, tureluur, grote gele kwikstaart, glanskop, sprinkhaanzanger en rietgors. In de 2-de en 3-de werden resp. 71 en 69 verschillende soorten waargenomen. De eenlingen waren in de 2-de havik, spotvogel en goudvink en die in de 3-de de wespindief.

4. Resultaten per PC-gebied (tabel 4a en 4b)

Sinds de start van het MUS-project in 2007 is nu in 61 van de in totaal 87 PC-gebieden (70 %) tenminste één telling verricht. Hiervan werden er vanaf het opstarten van het MUS-project in de Haagse regio in 2010 in totaal 25 gebieden alle vier jaar geteld. Zeven hiervan al sinds 2007 en 3 vanaf 2008. Verder zijn er 13 gebieden in drie jaren geteld, 10 in twee jaren en 13 in één jaar.

Het aantal exemplaren kan per PC-gebied in de loop van de jaren sterk variëren. Vrijwel altijd is het al

dan niet waarnemen van een grote groep van een bepaalde soort de belangrijkste verklaring. Slechts een enkele keer komt dit door verandering van teller, zoals bijvoorbeeld in het Bezuidenhout oost waar na een jaar van onderbreking in 2012 een andere teller is gaan tellen dan in 2011. Dit leidde tot een aanzienlijke groei in het aantal soorten en het aantal exemplaren. Een ander PC-gebied met een flinke toename is Bouwlust west, waar in 2013 maar liefst vier soorten in aantallen werden gezien die hoger lagen dan de 29 stuks van de kauw die in 2012 de meest waargenomen soort was.

In Laakkwartier oost werden vooral meer meeuwen en huismussen geturfd dan in 2012, in Duinoord ging het onder meer om een grote groep kokmeeuwen die in 2012 niet gezien werd. In Oostdorp werden veel meer gierzwaluwen en zilvermeeuwen geteld, in Voorburg oost werd een twee keer zo grote groep kauwen geturfd en in Deyleroord was de toename niet toe te rekenen aan een bepaalde soort, maar waren de aantallen van heel veel soorten wat hoger.

In Vrederust, Morgenstond west, Ypenburg noord, het Regentessekwartier en in de Bomenbuurt werden aanzienlijk kleinere aantallen gemeld, alle verklaarbaar doordat in tegenstelling tot 2012 van bepaalde soorten geen grote groepen werden gezien.

Grauwe vliegenvanger

In Duttendel werden de meeste exemplaren geteld (628), gevolgd door de Vogelwijk (584) en Duinoord (581). Ook De Put e.o. (Rijswijk), Oud Scheveningen en de Molenwijk scoorden 500 of meer vogels.

In het Zeeheldenkwartier west werden de minste vogels geteld (slechts 96). Verder waren er verspreid over het waarnemingsgebied nog 7 PC-gebieden

Tabel 4a. Aantal soorten en exemplaren per PC-gebied								
	Aantal soorten				Aantal exemplaren			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
DEN HAAG								
Centrum								
Centrum	-	15	18	-	-	343	494	-
Centrum-zuid	15	17	-	-	271	516	-	-
Zeeheldenkwartier oost	-	26	29	29	-	261	196	275
Willemspark	-	-	-	19	-	-	-	131
Stationsbuurt	26	27	26	-	283	687	475	-
Schilderswijk zuid	23	28	22	23	292	366	246	324
Zeeheldenkwartier west	17	15	-	16	223	186	-	96
Archipelbuurt	31	34	35	30	316	353	375	341
Escamp								
Vrederust	-	-	35	23	-	-	508	262
Bouwlust oost	34	39	34	32	384	435	380	353
Bouwlust west	-	22	24	21	-	204	185	307
Morgenstond west	20	24	21	22	256	274	363	197
Leyenburg west	-	28	-	-	-	268	-	-
Leyenburg oost	-	-	-	35	-	-	-	453
Wateringse Veld	42	30	36	35	272	287	270	227
Oostbroek	-	-	-	14	-	-	-	244
Haagse Hout								
Mariahoeve noord	24	27	25	-	235	423	326	-
Mariahoeve midden	26	31	-	-	327	306	-	-
Bezuidenhout oost	-	23	-	38	-	177	-	420
Marlot	30	23	18	25	143	131	119	156
Bezuidenhout midden/west	-	-	-	26	-	-	-	326
Benoordenhout	20	23	24	21	219	240	228	188
Duttendel	11	18	51	43	104	156	707	628
Laak								
Molenwijk	-	-	-	34	-	-	-	500
Laakkwartier oost	-	27	25	25	-	340	251	353
Leidschenveen-Ypenburg								
Leidschenveen	31	27	31	23	208	261	363	213
Leidschenveen Lanen	36	27	-	22	214	169	-	243
Ypenburg noord	49	49	54	45	462	527	652	425
Ypenburg Singels/Waterwijk	-	-	38	38	-	-	414	368
Loosduinen								
Houtwijk	35	34	30	30	369	551	339	260
Kijkduin	29	31	39	32	237	234	302	251
Bohemien	30	32	28	32	454	351	327	327
Scheveningen								
Duinoord	37	36	43	45	553	588	370	581
Duindorp	-	-	-	20	-	-	-	300
Oud-Scheveningen	-	-	-	35	-	-	-	572
Statenkwartier	-	12	-	-	-	105	-	-
Belgisch Park	-	32	-	29	-	323	-	202
Segbroek								
Valkenboskwartier	25	-	-	-	246	-	-	-
Regentessekwartier	20	21	19	16	513	609	516	326
Vruchtenbuurt	-	-	28	36	-	-	217	271
Bomenbuurt	50	43	45	43	838	584	717	478
Vogelwijk	54	50	52	54	753	578	584	584
WASSENAAR								
Deyleroord	31	23	25	27	671	473	269	351
Oostdorp	25	-	16	29	394	-	111	199
De Kievit e.o.	-	-	-	25	-	-	-	197
Kerkehout	-	28	26	19	-	240	128	112
LEIDSCHENDAM								
De Zijde	32	31	28	30	205	279	176	235
De Heuvel	-	-	38	37	-	-	423	383
Prinsenhof	-	-	-	28	-	-	-	374
Raadhuiskwartier	27	26	27	28	314	246	259	290
De Rietvink	32	29	31	-	250	218	220	-
VOORBURG								
Voorburg oost	40	39	38	41	302	298	276	362
Essesteijn/Damsigt	42	37	43	38	454	348	524	472
Voorburg noord/'t Loo	35	41	36	39	286	464	435	413
Voorburg oud	23	28	28	30	305	288	368	279
Voorburg west	-	27	30	27	-	204	256	221
RIJSWIJK								
Cromwijk/Leeuwendaal	40	33	26	-	520	392	254	-
Te Werve	-	20	20	23	-	691	548	291
De Put e.o.	-	26	-	50	-	321	-	533
De Strijp	-	-	-	27	-	-	-	169
Steenvoorde zuidwest	43	45	45	37	262	300	266	231

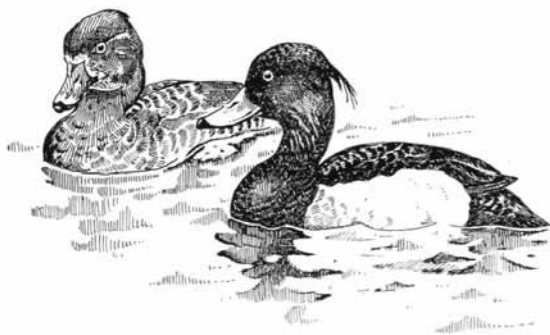
waarin minder dan 200 exemplaren werden gezien. Opvallend is dat alle zes top-wijken geteld werden door ervaren tellers, waaruit je de conclusie kan trekken dat ervaring kennelijk van positieve invloed is op het aantal getelde exemplaren. Anderzijds waren er bij de 8 gebieden met het minste aantal ook twee gebieden die door ervaren tellers zijn geteld. Van de overige hadden er twee weinig ervaring en vier een gemiddelde ervaring.

Gemiddeld werden er 322 exemplaren per PC-gebied geteld. Van de 22 ervaren tellers zaten er 16 boven het gemiddelde en slechts 6 eronder. Van de 28 tellers met weinig of een gemiddelde ervaring zaten er echter slechts 8 boven het gemiddelde en 20 eronder. Ook dit is een aanwijzing dat ervaring een rol kan spelen bij het aantal getelde exemplaren.

Een andere factor die van invloed kan zijn op het getelde aantal exemplaren is de mate van verstedelijking van het gebied. Hiertoe is er een onderverdeling in drie typen postcodegebieden:

- a: gebieden zonder een enkel telpunt in het groen; sterk verstedelijkt (41);
- b: gebieden met enkele telpunten in het groen (29);
- c: gebieden met veel telpunten in het groen (17).

In het MUS-project is de eerste groep echter helaas sterk ondervertegenwoordigd (41 % geteld) en zijn de twee groepen met meer groen oververtegenwoordigd (resp. 79 % en 59 %). Van de 6 top-wijken blijken er weliswaar vier duidelijk groene wijken te zijn, maar

Kuilfeendjes

evenzeer twee sterk verstedelijkt. Van de 8 wijken met het minste aantal exemplaren hadden er 2 veel telpunten in het groen, drie enkele telpunten in het groen en waren er ook drie sterk verstedelijkt. Zes van de 10 groene wijken blijken bovengemiddeld te scoren, vier niet. Van de sterk verstedelijkte wijken waren er 9 bovengemiddeld en 8 ondergemiddeld. Een duidelijke relatie met de mate van verstedelijking is

dus niet zonder meer aantoonbaar.

Het gemiddeld aantal soorten bedroeg 30. Ook hier is er een duidelijke relatie met de ervaring van de tellers. Tellers met veel ervaring telden er gemiddeld 34, die met een gemiddelde of met weinig ervaring slechts resp. 27 en 28. Top-wijk is de Vogelwijk; hier nam de teller maar liefst 54 verschillende soorten waar. De Put en omgeving in Rijswijk volgde met 50 soorten, Duinoord en Ypenburg noord met 45 en de Bomenbuurt en Duttendel met 43 soorten. In sterk verstedelijkte gebieden werden gemiddeld beduidend minder soorten geteld dan in andere gebieden: 12 gebieden scoorden onder het gemiddelde en slechts 5 erboven. De soortenarmste PC-gebieden waren Oostbroek, Zeeheldenkwartier west en het Regentessekwartier met resp. 14, 16 en 16 soorten. Alle drie zijn sterk verstedelijkt. Gebieden met veel telpunten in het groen waren het soortenrijkst: van de zes top-wijken waren vijf wijken groen, terwijl 8 gebieden met veel groen bovengemiddeld qua aantal soorten scoorden en slechts twee ondergemiddeld.

De kauw was in maar liefst 22 van de 50 onder-zochte gebieden de meest getelde soort (31 %). Opvallend is dat met name in de randgemeenten het vaakst de kauw de meest dominante soort is. In 12 van de 17 PC-gebieden (71 %) aldaar stond de kauw op de eerste plaats, in Wassenaar (alle 4), Voorburg (3 van de 5), Leidschendam (3 van de 4) en Rijswijk (2 van de 4). In Den Haag zelf slechts in 10 van de 33 PC-gebieden (30 %). Het aantal PC-gebieden waar een meeuwensoort het meest werd geteld, nam van 2012 op 2013 verder toe van 6 tot 11. In de overige 17 gebieden werd een andere soort het meest geteld. In totaal ging het hierbij om 8 verschillende soorten, waarvan houtduif, wilde eend en gierzwaluw samen meer dan de helft voor hun rekening namen.

5. Resultaten per soortgroep (tabel 5a, 5b en 5c)

a _____ watervogels

Watervogels maken in de Haagse regio ongeveer 15 % van het totaal voor MUS getelde exemplaren uit. Rijswijk is het meest gezegend met watervogels (22 % van het totaal) en Wassenaar is het armst aan watervogels met slechts 9 % van het totaal. Het

stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg is in Den Haag het rijkst met 29 %. Ook Escamp en dan vooral Bouwlust-west, Morgenstond-west en het Wateringse Veld, scoort goed met 24 %. Watervogelarme stadsdelen zijn Haagse Hout en Segbroek.

In totaal gaat het om 21 soorten w.v. 7 exoten die samen 29 % van het totale aantal watervogels uitmaken. Wilde eend en meerkoet zijn veruit het meest waargenomen en maken samen 37 % van het totale aantal watervogels uit. Echte krenten in de pap zijn mandarijneend en dodaars waarvan van elk één exemplaar werd gezien. Van de 6 Carolina-eenden die landelijk in 2013 werden opgemerkt stammen er maar liefst 4 uit het Haagse. Vrijwel alle soorten watervogels scoren op de ranglijst van meest waargenomen soorten hoger dan op de landelijke lijst. Wilde eend en meerkoet met hun 9-de en 12-de plaats slechts 3 plaatsen hoger, maar exoten als bijvoorbeeld Canadese gans en nijlgans staan in de Haagse regio op resp. 14-de en 16-de plaats maar vinden we landelijk pas op resp. de 42-ste en 33-ste plaats terug. Van de meeste watervogels lijkt de stand in de loop van de jaren vrij stabiel. Aalscholver en kraakeend worden wel steeds vaker gezien terwijl de blauwe reiger juist iets in aantal lijkt af te nemen.

b _____ zangvogels

In 2013 zijn exemplaren van 38 soorten zangvogels (excl. kraaiachtigen en gebouwbroeders, zie aldaar) in MUS waargenomen. Ze maken 24 % van het totaal aantal vogels uit. De stadsdelen Loosduinen en Segbroek zijn het rijkst gezegend met zangvogels. Ook alle vier de rand(deel)gemeenten scoren aanzienlijk hoger dan het gemiddelde. De meeste wijken in Escamp, de Molenwijk en Duindorp zijn opvallend arm aan zangvogels. Het zijn in de regel PC-gebieden met geen of heel weinig telpunten in het groen die een duidelijk lager percentage aan zangvogels tellen. De top-twee soorten zijn merel en koolmees die op de 5-de en 7-de plaats op de ranglijst van meest waargenomen staan; zij maken 45 % van het totaal aan zangvogels uit. Als we de ranglijst van alleen zangvogels bekijken dan zien we dat veel van de meest algemene zangvogels de Haagse regio beduidend beter scoren dan landelijk. Voorbeelden zijn: winterkoning (4-de in het Haagse, 6-de landelijk), heggenmus (6-de tegen 8ste landelijk), roodborst (7-de tegen 11-de landelijk)

en staartmees (12-de tegen 20ste landelijk). Extreem goed doet de nachtegaal het: op de lijst van alle soorten staat hij in de Haagse regio 49ste en landelijk

Huiszwaluw

slechts 76-ste. Zaadetende zangvogels doen het echter slecht in de Haagse regio. Vink en groenling vinden we op de lijst van zangvogels pas op de 8-ste resp. 11-de plaats terug, maar ze staan landelijk op de 3-de resp. 7-de plaats. Volledig ontbreken zelfs ringmus en kneu, landelijk toch nog altijd goed voor een 63-ste en 64-ste plaats. De ene grote gele kwikstaart die in 2013 tijdens MUS in de Haagse regio werd vastgesteld is één van de vier die in totaal landelijk in MUS zijn waargenomen. In 2013 werden opvallend veel putters waargenomen. De zwartkop heeft sinds 2011 een duidelijk dalende trend, de heggenmus doet het echter sinds 2011 steeds beter. Voor het overige lijken de meeste soorten zangvogels in MUS redelijk stabiel, ook de winterkoning lijkt weinig hinder van de strengere winters van de laatste jaren te hebben ondervonden.

c _____ kraaiachtigen

De kraaiachtigen worden gedomineerd door de kauw die 64% van het totaal aantal uitmaakt. Van het totaal van alle soorten maakt de kauw 13,2 % uit, terwijl dit landelijk 11,8 % is; kennelijk zijn er dus iets meer kauwen in de Haagse regio dan gemiddeld. De zwarte kraai is goed voor 17 %, de ekster voor 15 % en de gaai voor 3,5 %. Landelijk gezien doet ook de roek mee die dan op de 25-ste plaats staat en dat is nog hoger dan de gaai die daar pas de 33-ste plaats inneemt. De roek is nog niet in de Haagse

MUS-tellingen gescoord.

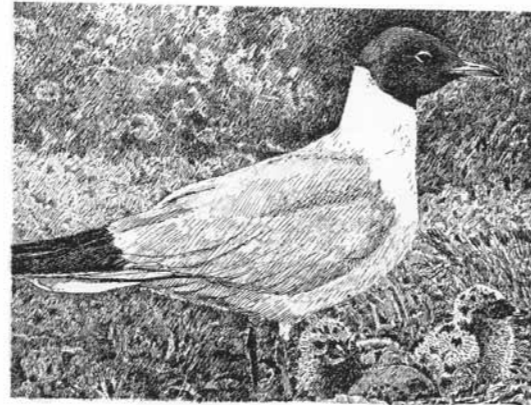
Tussen 2010 en 2013 is de verhouding tussen zwarte kraai en ekster in het Haagse redelijk constant. Jaarlijks vinden we beide soorten tussen de 10de en 12-de plaats op de ranglijst terug welke nagenoeg overeenkomt met die op de landelijke ranglijst. Kraaiachtigen nemen circa 20 % van alle soorten in de Haagse regio voor hun rekening. Ze kennen ook als een van de weinige soorten een verspreiding over alle stadsdelen, wijken en (deel)gemeenten. Alleen de aantallen per PC-gebied lopen wat uiteen, Wassenaar scoort veruit het hoogst met 35 %, hoofdzakelijk door het grote aantal kauwen aldaar. In de stadsdelen Laak en Leidschenveen/Ypenburg worden wat minder kraaiachtigen gezien. De gaai is typisch een vogel voor wat groenere wijken en scoort vooral in Duttendel, Houtwijk, Leidschendam en Rijswijk goed, maar is niet in Wassenaar gezien tijdens MUS.

d _____ meeuwen

Hoewel er vijf soorten meeuwen in het Haagse bij MUS zijn waargenomen wordt het aantal meeuwen gedomineerd door drie soorten, zilvermeeuw, kleine mantelmeeuw en kokmeeuw. De stormmeeuw met 23 en de grote mantelmeeuw met 11 exemplaren nemen met hun 48-ste en 55-ste plaats een uiterst bescheiden plaats in op de ranglijst. Het aandeel aan meeuwen in MUS is van 2010 tot 2013 opgelopen van 10 % tot 14 %. Ze zijn in alle stadsdelen in vergelijkbare mate gesignaleerd, alleen in Loosduinen wat minder. De minste meeuwen zitten in de randgemeenten, hoewel het aandeel in Leidschendam in de loop van de jaren wel is opgelopen van 5% tot 12 %.

Het overgrote deel wordt gevormd door zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen, samen goed voor 89% van het totaal. Van beide soorten is het aantal per postcodegebied van 2010 op 2013 fors toegenomen. De zilvermeeuw ging van 20,8 exemplaren per PC-gebied in 2010 naar 24,7 in 2013 en de kleine mantelmeeuw van 15,1 tot 25,5. De kleine mantelmeeuw is in MUS dan ook veel sterker toegenomen in aantal dan de zilvermeeuw. Bedroeg de verhouding tussen zilver- en kleine mantelmeeuw in 2010 nog 1,8, in 2013 was die nog maar 1,2. Als deze stijging doorzet is de kans groot dat de kleine mantelmeeuw de zilvermeeuw voorbij gaat. Dat zien wij al bij de landelijke cijfers waarbij de kleine mantelmeeuw op de 18-de plaats staat en de

zilvermeeuw op de 20-ste. In de Haagse regio steeg de zilvermeeuw op deze ranglijst van de 6-de plaats in 2010 naar de 3-de in 2013 en de kleine mantelmeeuw van de 11-de naar de 6-de plaats. Beide soorten zijn

Kokmeeuw

dus de laatste jaren uitgesproken Haagse soorten geworden in vergelijking tot de landelijke MUS-uitkomsten.

De kokmeeuw doet het bij ons minder in MUS dan landelijk: bij ons staat hij 20-ste, landelijk 9-de. In veel stadsdelen wordt hij nauwelijks vastgesteld. Veruit de meeste werden geteld in Leidschenveen/Ypenburg met ruim de helft van het totaal. Ook Scheveningen scoort heel behoorlijk met vooral kokmeeuwen in Duindorp en Duinoord. Verder is de soort vooral een vogel van de randgemeenten waar met name in Voorburg en Leidschendam flinke aantallen werden geteld.

e _____ duiven

Er zijn vier soorten duiven geteld in de Haagse regio, houtduif, holenduif, Turkse tortel en stadsduif. Samen nemen ze ongeveer 11 % van het totaal aantal vogels voor hun rekening. Alleen in het stadsdeel Centrum is dit aandeel iets hoger (16 %) en in Leidschenveen/Ypenburg duidelijk lager (5 %). De houtduif maakt qua aantal hiervan 67% uit en de stadsduif 26 %. De stadsduif is zeer waarschijnlijk sterk onderteld in Den Haag omdat veel PC-gebieden in het stedelijk gebied niet geteld worden.

De houtduif is na de kauw, de meest algemene soort in MUS. Landelijk moet hij de merel nog voor laten gaan en staat hij op plaats 3. Hij is in alle PC-gebieden waargenomen, vrijwel altijd in aantallen variërend van 10 tot 50 exemplaren. Slechts in 7 van de 51 gebieden haalt hij de 10 niet. In totaal maakt de houtduif tweederde van het totaal aantal duiven uit. De

aantallen kunnen van jaar op jaar flink fluctueren. In 2013 werden er aanzienlijk minder geteld dan in 2012. De stadsduif maakt een kwart van het aantal duiven uit. Sinds 2011 is de trend duidelijk negatief. Hij staat 13de op de ranglijst van meest waargenomen soorten en dat is vergelijkbaar met de landelijke lijst (14-de). Alleen in de stadsdelen Segbroek en Leidschenveen/Ypenburg worden bescheiden aantallen gemeld. In de randgemeenten wordt hij nauwelijks gezien. De Turkse tortel is bepaald geen Haagse vogel, hij is slechts in vier van de 16 PC-gebieden in de stadsdelen Centrum, Escamp, Laak, Scheveningen en Loosduinen waargenomen. Beter doet hij het in Haagse Hout en Segbroek. De meeste Turkse tortels in Haagse wijken werden echter gezien in twee wijken in Leidschenveen/Ypenburg met resp. 6 en 7 stuks. Op drie PC-gebieden na werd zijn aanwezigheid wel in alle gebieden in de randgemeenten vastgesteld. Het Raadhuiskwartier in Leidschendam telde de meeste: 13.

De holenduif is de zeldzaamste soort, met zijn 11 waargenomen exemplaren staat hij pas op de 57-ste plaats op de ranglijst van meest getelde soorten en dat is ook een flink stuk lager dan op de landelijke lijst, waar hij op de 46-ste plaats staat.

f _____ gebouwbroeders

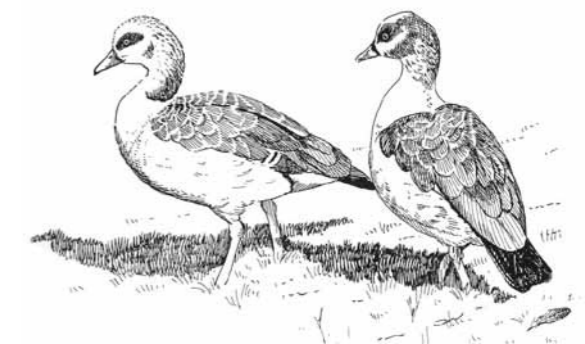
De gebouwbroeders betreffen 4 soorten, gierzwaluw, huismus, spreeuw en zwarte roodstaart. De zwarte roodstaart, toch een typische soort van bebouwing, blijft verder buiten beschouwing. De 5 getelde exemplaren zetten hem op 70-ste plek van meest getelde soorten neer (landelijk 57-ste). De spreeuw is niet voor 100 % een gebouwbroeder, want hij broedt ook in daarvoor geschikte oude bomen in groengebieden.

Ca. 12 % van het totaal aantal waargenomen vogels bestond in 2013 uit gebouwbroeders. Alle randgemeenten zaten onder dit gemiddelde, evenals de stadsdelen Escamp, Loosduinen en Segbroek. De gierzwaluw is de meest algemene soort met 64 % van het totaal. Hij staat op een keurige 4-de plaats in de rangorde van meest waargenomen soorten en dat is zelfs één plaats hoger dan op de landelijke lijst. Een groot deel (37 %) van het totaal aantal gierzwaluwen wordt gevormd door drie grote groepen: 172 in Duttendel, 109 in Oud-Scheveningen en 86 in Bezuidenhout oost. Leyenburg oost is de enige wijk in Escamp met gierzwaluwen. Na een dip in 2012 is

het aantal gierzwaluwen per PC-gebied in 2013 weer gestegen.

De huismus lijkt zich in 2013 te herstellen van de dalende trend en laat een stabilisatie zien van de aantallen. In alle PC-gebieden waar in 2012 een flinke (meer dan 10 exemplaren) groep werd gezien, was die ook in 2013 aanwezig en soms zelfs werden er iets meer gezien. In Wassenaar werden in alle vier de getelde gebieden huismussen gescoord, terwijl in 2012 hier geen enkele huismus werd gezien. Verheugend was ook dat in liefst vier gebieden die voor het eerst geteld werden behoorlijke aantallen huismussen werden gesignaleerd. Hieronder de bekende kolonie in Duindorp (35 stuks in MUS), maar ook Oud-Scheveningen (35), de Molenwijk (20) en Leyenburg oost (15) hadden een aardige populatie. Hij steeg daarom 2 plaatsen op de ranglijst naar de 19-de plaats van meest waargenomen soorten. Ook het gemiddeld aantal exemplaren per PC-gebied kwam met 11,0 weer aardig in de buurt van de top in 2010 (12,0).

Ook de spreeuw deed het in 2013 niet slecht. Er werden net iets meer spreeuwen dan huismussen in MUS geteld, maar wel in beduidend meer PC-gebieden (32 om 24). Dat betekent dus gemiddeld minder per gebied. Een top-wijk was Ypenburg Waterwijk waar 56 exemplaren werden gezien en omdat ook in Leidschenveen een flink aantal van 29 spreeuwen werd geteld, deed de spreeuw het

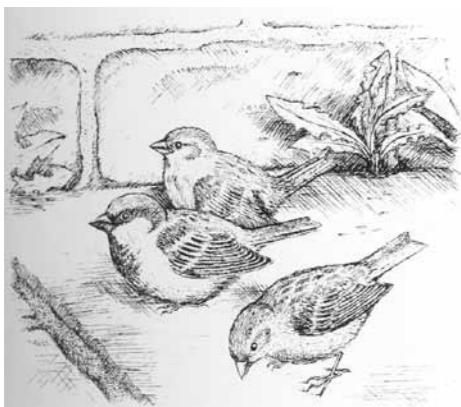

Nijlganzen

erg goed in dit stadsdeel. Escamp is daarentegen erg arm aan spreeuwen. In het Centrum werd alleen in de Schilderswijk een groep van enige betekenis gezien (26 stuks). Van de randgemeenten is Voorburg de enige waar in alle PC-gebieden spreeuwen werden opgemerkt. Zowel de index als het gemiddelde aantallen spreeuwen per PC-gebied

nam toe van 2012 op 2013.

Toch blijven huismus en spreeuw ver achter bij het landelijk beeld van MUS. De 19-de plaats op de ranglijst van de huismus staat in schril contrast met de 4de landelijk en ook die van de spreeuw (18-de in de Haagse regio tegen 7-de landelijk) geeft aan dat ten opzichte van veel andere soorten beide soorten bepaald zeldzaam zijn te noemen in het Haagse.

Huisvinken

g _____ halsbandparkiet

De halsbandparkiet heeft al sinds 2011 in MUS een dalende tendens. Grote groepen worden steeds minder vaak waargenomen. Het totaal aantal waargenomen exemplaren is van 2011 op 2013 ongeveer gehalveerd en hetzelfde geldt voor het aantal exemplaren per postcodegebied. Op de ranglijst van meest waargenomen soorten is hij gekelderd van de 2-de plaats in 2010 tot de 8-ste plaats in 2013. Desondanks blijft het een typisch Haagse soort, op de landelijke lijst vinden we hem immers pas op 26ste plaats terug. Het aandeel in het totaal aantal exemplaren per soortgroep is ook teruggelopen van 8 % in 2011 tot 4 % in 2013. De relatief grootste aantallen zijn nog geteld in het stadsdeel Centrum en in Voorburg. Het verminderde aantal dat slaapt op de gemeenschappelijke slaappleatsen rond de Hofvijver is er waarschijnlijk de oorzaak van, evenals het ontstaan van meer kleinere slaappleatsen. De indruk bestaat niet dat het totaal aantal halsbandparkieten in de Haagse regio is afgenomen. Ze worden onveranderd nog steeds in bijna alle postcodegebieden tijdens MUS waargenomen.

h _____ overige soorten

Het aandeel aan overige soorten is sinds 2010 klein maar constant op ca. 2 % van het totaal aantal soorten. In totaal ging het in 2013 om 14 soorten waarvan de helft roofvogels betreffen. Het aantal exemplaren van deze 7 soorten bedraagt in alle gevallen echter minder dan 10. Het aantal waargenomen soorten roofvogels is in de loop van de jaren wel gegroeid van 4 in 2010 tot 7 in 2013. Nog sterker is de groei van het aantal getelde exemplaren geweest: van 8 in 2010 tot maar liefst 26 in 2013. De buizerd werd het vaakst gezien (9 stuks), van de wespindief, torenvalk en havik ieder één exemplaar. Die ene wespindief was overigens wel één van de drie die landelijk in MUS werden gezien en de havik één van de 7. Deze volgorde komt vrijwel overeen met die landelijk in MUS. Alleen werden in Den Haag relatief wat meer slechtvalken en wat minder torenvalken geturfd. Tweederde van alle overige soorten bestond echter uit scholeksters en visdieven. In Duindorp werd een groep van 62 visdieven geteld die 67% van alle Haagse visdieven uitmaakten. De visdief werd overigens maar in slechts 10 andere gebieden gezien. De scholekster is in 27 postcodegebieden vastgesteld. De Prinsenhof in Leidschendam was koploper met 10 stuks. Grote aantallen werden ook gezien in Kijkduin, Bohemen en in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg, terwijl 5 van de 7 wijken in Escamp ook scholeksters hadden. Merendeels zal dit wel dakbroedende exemplaren betreffen. Ze staan vlak bij elkaar op plaats 33 en 34 wat nagenoeg dezelfde plaats is als landelijk in MUS. Na scholekster en visdief neemt de grote bonte specht de derde plaats in bij de overige soorten. Er is een duidelijke correlatie met de hoeveelheid groen in de wijk bij deze soort. In alle wijken met een uitgesproken groen karakter werd hij vastgesteld evenals in 7 % van de wijken met een aantal telpunten in het groen. In echt stedelijke wijken was hij maar in 23 % van de gevallen present. Op de Archipelbuurt na ontbreekt hij in alle getelde MUS-wijken in de stadsdelen Centrum, Escamp en Laak. De groene specht, waarvan de Haagse regio ongeveer 10 % van het landelijk totaal in MUS voor zijn rekening neemt, doet het opvallend goed in onze regio, landelijk op de 62ste plaats, bij ons op de 48-ste.

6. Indexen (tabel 6)

Het belangrijkste doel van het MUS-project is het onderzoeken van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten in het stedelijk gebied. Daartoe worden trends berekend die gepresenteerd worden in indexen, waarbij het beginjaar op 100 wordt gesteld.

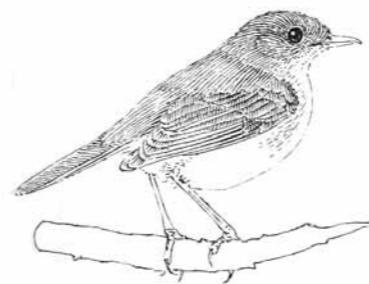
Hiervoor moeten de basisgegevens wel aan een drietal voorwaarden voldoen:

1. Er moeten voldoende waarnemingen van de betreffende soorten beschikbaar zijn;
2. De reeks van jaren moet voldoende groot zijn;
3. Er moeten van een voldoende aantal postcodegebieden gegevens zijn.

Landelijk zijn inmiddels voldoende soorten, PC-gebieden en jaren beschikbaar om deze indexen nauwkeurig te berekenen.

Voor de Haagse gegevens ligt dit lastiger.

Wat betreft criterium 1 is arbitrair gesteld dat er tenminste 50 exemplaren in totaal geturfd moeten zijn. In de praktijk komt dat erop neer dat van ca. 40% van de soorten een index mogelijk is. Het MUS-project startte landelijk al in 2007, zodat landelijk al een reeks van 7 jaren mogelijk is. In de Haagse regio begon het echter pas goed te lopen in 2010. Een reeks van 4 jaren is wel het absolute minimum, maar zelfs dan zijn fluctuaties zichtbaar

Nachttegaal

die het beeld vertekenen door het al dan niet waarnemen van grote groepen vogels, zoals kauwen, duiven, meeuwen en halsbandparkiet. Bij criterium 3 geldt dat indexen alleen berekend kunnen worden in vergelijkbare PC-gebieden. Het is daarom van groot belang dat de gebieden zo continu mogelijk worden geteld. Hoewel er sinds de start van het MUS-project in totaal in 60 gebieden tenminste één keer is geteld, wordt er van jaar op jaar slechts gemiddeld in 35 gebieden in beide jaren geteld. Omdat ook nog eens deze 35 gebieden van jaar op

jaar verschillen, maakt dit de Haagse indexen slechts beperkt toepasbaar. Het aantal van 25 gebieden die alle 4 jaren zijn geteld is statistisch gezien wel erg weinig voor bindende uitspraken. Van 2010 op 2011 werden daarnaast nog 8 andere postcodegebieden in de index betrokken, maar van 2012 op 2013 10 daarvan verschillende. Dat betekent dat de index voor een belangrijk deel op verschillende groepen PC-gebieden betrekking heeft.

Nu zijn er wel methoden waarbij de ontbrekende gegevens van gebieden en jaren kunnen worden bijgeschat aan de hand van wel getelde. Daarmee worden extreme verschillen wat afgezwakt, blijft echter dat ook deze bijstellingen in feite gebaseerd zijn op de verschillen door de al dan niet aanwezigheid van grote groepen. De nauwkeurigste indexen kunnen worden samengesteld bij soorten die in de regel niet in grote groepen opereren zoals de meeste zangvogels. Bij de conclusies kunnen we rekening houden met de lagere aantallen in 2013 omdat in dat jaar minder grote groepen gezien zijn. Het blijkt dat de index van maar heel weinig soorten op een echt duidelijke trend wijst. Bij veruit de meeste soorten schommelt de index sterk zonder dat van een toename of afname sprake is. Dit is trouwens een indicatie dat de stand van de meeste van de ca. 45 meest getelde soorten in MUS in de Haagse regio redelijk stabiel is. Bij de zangvogels valt bijvoorbeeld op dat de winterkoning niet erg te lijden heeft gehad van de paar strengere winters de afgelopen jaren. Dit in tegenstelling tot de blauwe reiger waar een lichte afname te bespeuren valt. Vanaf 2011 lijkt het aantal zwartkoppen wat terug te lopen. Na een dip in 2011 zit de heggenmus daarentegen in de lift. De sterke opleving van de kuifeend gevolgd door de sterke daling in 2013 kan geheel worden toegeschreven aan het feit dat een grote groep van 40 exemplaren Ypenburg noord wel in 2012 maar niet in 2013 werd gezien. Uit de indexen wordt ook bevestigd dat de huismus in 2013 uit het dal lijkt te kruipen en niet verder afneemt in aantal. Over de veranderingen bij de meeuwensoorten en de halsbandparkiet werd al in de vorige paragraaf gesproken.

Tabel 4b. Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2013				
	Aantal soorten	Aantal exemplaren	Meest getelde soort naam	aantal
DEN HAAG				
Centrum				
Zeeheldenkwartier oost	29	275	Halsbandparkiet	60
Willemspark	19	131	Gierzwaluw	32
Schilderswijk zuid	23	324	Kauw	20
Zeeheldenkwartier west	16	96	Houtduif	38
Archipelbuurt	30	341	Kauw	48
Escamp				
Vrederust	23	262	Kauw	84
Bouwlust oost	32	353	Zilvermeeuw	41
Bouwlust west	21	307	Canadese Gans	59
Morgenstond west	22	197	Wilde Eend	31
Leyenburg oost	35	453	Kleine Mantelmeeuw	84
Wateringse Veld	35	227	Wilde Eend	25
Oostbroek	14	244	Zilvermeeuw	80
Haagse Hout				
Bezuidenhout oost	38	420	Gierzwaluw	86
Marlot	25	156	Stadsduif	41
Bezuidenhout midden/west	26	326	Kauw	71
Benoordenhout	21	188	Kauw	29
Duttendel	43	628	Gierzwaluw	172
Laak				
Molenwijk	34	500	Kleine Mantelmeeuw	95
Laakkwartier oost	25	353	Zilvermeeuw	62
Leidschenveen-Ypenburg				
Leidschenveen	23	213	Canadese Gans	33
Leidschenveen Lanen	22	243	Zilvermeeuw	33
Ypenburg noord	45	425	Kauw	44
Ypenburg Singels/Waterwijk	38	368	Spreeuw	56
Loosduinen				
Houtwijk	30	260	Houtduif	33
Kijkduin	32	251	Zilvermeeuw	36
Bohemen	32	327	Kauw	42
Scheveningen				
Duinoord	45	581	Wilde Eend	78
Duindorp	20	300	Zilvermeeuw	80
Oud-Scheveningen	35	572	Gierzwaluw	109
Belgisch Park	29	202	Kauw	50
Segbroek				
Regentessekwartier	16	326	Kleine Mantelmeeuw	72
Vruchtenbuurt	36	271	Kauw	36
Bomenbuurt	43	478	Kleine Mantelmeeuw	58
Vogelwijk	54	584	Kauw	94
WASSENAAR				
Deyleroord	27	351	Kauw	55
Oostdorp	29	199	Kauw	75
De Kievit e.o.	25	197	Merel	47
Kerkehout	19	112	Kauw	65
LEIDSCHENDAM				
De Zijde	30	235	Kauw	87
De Heuvel	37	383	Houtduif	46
Prinsenhof	28	374	Kauw	22
Raadhuiskwartier	28	290	Houtduif	25
VOORBURG				
Voorburg oost	41	362	Kauw	95
Essesteijn/Damsigt	38	472	Kauw	59
Voorburg noord/'t Loo	39	413	Kauw	69
Voorburg oud	30	279	Zilvermeeuw	38
Voorburg west	27	221	Merel	32
RIJSWIJK				
Te Werve	23	291	Kauw	127
De Put e.o.	50	533	Kauw	57
De Strijp	27	169	Kauw	52
Steenvoorde zuidwest	37	231	Kauw	20

Tabel 5a. Percentage soortgroepen Den Haag per PC-gebied, 2013										
	Totaal	Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders 1)	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
	%									
DEN HAAG	11129	16	21	18	17	11	12	4	2	100
Centrum										
Zeeheldenkwartier oost	275	17	14	10	11	24	2	22	0	100
Willemspark	131	21	8	11	6	24	30	0	1	100
Schilderswijk zuid	324	8	30	20	0	13	19	10	0	100
Zeeheldenkwartier west	96	5	17	31	14	19	11	3	0	100
Archipelbuurt	341	19	13	28	18	11	7	2	2	100
Escamp										
Vrederust	262	25	19	38	9	6	0	2	1	100
Bouwlust oost	353	26	20	12	23	9	0	8	2	100
Bouwlust west	307	37	8	18	23	12	0	2	0	100
Morgenstond west	197	40	9	13	22	13	0	1	2	100
Leyenburg oost	427	7	16	21	24	13	12	5	2	100
Wateringse Veld	227	37	22	15	15	7	2	0	2	100
Oostbroek	244	1	11	20	33	18	15	2	0	100
Haagse Hout										
Bezuidenhout oost	420	5	22	17	15	13	23	4	1	100
Marlot	156	18	21	21	3	31	0	2	4	100
Bezuidenhout midden/west	326	7	22	29	24	12	2	4	0	100
Benoordenhout	188	6	23	22	14	13	14	6	2	100
Duttendel	628	8	22	10	14	9	30	6	1	100
Laak										
Molenwijk	500	9	9	17	29	15	15	5	1	100
Laakkwartier oost	353	8	22	14	26	9	19	2	0	100
Leidschenveen-Ypenburg										
Leidschenveen	213	34	11	13	13	5	19	1	4	100
Leidschenveen Lanen	243	26	16	21	24	8	2	0	3	100
Ypenburg noord	425	31	23	16	12	6	4	6	2	100
Ypenburg Singels/Waterwijk	368	25	24	12	10	3	20	3	3	100
Loosduinen										
Houtwijk	260	22	31	16	10	13	4	3	1	100
Kijkduin	251	6	39	23	14	9	5	0	4	100
Bohemen	327	24	30	20	2	8	12	2	2	100
Scheveningen										
Duinoord	581	34	18	6	9	8	16	7	2	100
Duindorp	300	8	4	18	34	3	12	0	21	100
Oud-Scheveningen	572	4	14	19	16	17	29	0	1	100
Belgisch Park	202	5	25	31	19	11	5	2	2	100
Segbroek										
Regentessekwartier	326	0	19	17	39	17	5	3	0	100
Vruchtenbuurt	271	15	27	23	8	17	6	3	1	100
Bomenbuurt	478	9	33	14	17	10	8	6	3	100
Vogelwijk	584	8	36	22	11	8	9	3	3	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

Tabel 5b. Percentage soortgroepen rand(deel)gemeenten per PC-gebied, 2013										
	Totaal	Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders 1)	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
	%									
WASSENAAR	859	9	32	35	3	11	7	2	1	100
Deyleroord	351	14	22	38	3	12	6	4	1	100
Oostdorp	199	2	29	31	5	12	18	1	2	100
De Kievit e.o.	197	4	50	38	2	4	1	0	1	100
Kerkehout	112	14	40	25	0	19	1	0	1	100
LEIDSCHEMENDAM	1282	12	31	24	12	9	7	3	2	100
De Zijde	235	16	36	28	6	11	2	1	0	100
De Heuvel	383	25	12	25	17	8	9	2	2	100
Prinsenhof	374	3	47	17	19	5	2	3	4	100
Raadhuiskwartier	290	4	34	27	0	14	15	5	1	100
VOORBURG	1748	13	27	25	11	10	5	7	2	100
Voorburg oost	362	9	20	33	3	11	6	16	2	100
Essesteijn/Damsigt	473	21	22	23	11	12	5	3	3	100
Voorburg noord/t Loo	413	10	27	24	19	8	5	4	3	100
Voorburg oud	279	13	27	21	19	7	4	9	0	100
Voorburg west	221	7	47	20	3	10	4	8	1	100
RIJSWIJK	1224	22	27	23	8	10	2	4	4	100
Te Werve	291	14	10	42	22	10	0	2	0	100
De Put e.o	533	26	31	17	6	10	3	3	4	100
De Strijp	169	23	37	22	0	8	0	8	2	100
Steenvoorde zuidwest	231	26	33	14	1	12	1	4	9	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huisemus en Spreeuw

Tabel 5c. Percentage soortgroepen totaal										
	Totaal	Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders 1)	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
	%									
DEN HAAG										
2010	8189	15	23	18	11	15	11	5	2	100
2011	10842	15	19	16	13	16	11	8	2	100
2012	9924	17	19	20	15	14	8	6	2	100
2013	11129	16	21	18	17	11	12	4	2	100
Centrum										
2010	1385	8	19	16	15	23	11	8	1	100
2011	2716	7	11	11	15	25	10	21	0	100
2012	1786	10	12	15	15	24	6	16	1	100
2013	1168	15	18	20	10	16	12	9	1	100
Escamp										
2010	912	30	19	13	10	19	2	5	3	100
2011	1468	25	15	17	18	13	6	4	2	100
2012	1706	22	14	31	15	13	2	3	1	100
2013	2017	24	15	19	22	11	5	3	1	100
Haagse Hout										
2010	1028	15	23	28	10	13	6	3	1	100
2011	1434	17	21	30	10	11	6	5	1	100
2012	1380	12	22	21	14	10	12	7	1	100
2013	1691	8	21	18	15	13	19	5	1	100
Laak										
2010	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011	340	14	12	13	16	18	21	6	1	100
2012	251	6	26	14	18	9	19	6	2	100
2013	853	9	14	15	27	13	17	4	1	100
Leidschenveen/Ypenburg										
2010	884	30	23	18	13	4	5	2	5	100
2011	958	26	23	17	11	8	7	4	4	100
2012	1429	37	16	13	17	3	10	2	3	100
2013	1250	29	20	15	14	5	11	3	3	100
Loosduinen										
2010	1061	17	24	17	12	10	14	5	2	100
2011	1136	23	24	18	10	11	13	1	1	100
2012	968	15	26	22	8	10	13	5	2	100
2013	838	18	33	20	8	10	7	2	2	100
Scheveningen										
2010	553	19	21	18	7	10	14	9	2	100
2011	1017	13	22	17	11	12	20	4	2	100
2012	370	25	24	27	4	12	2	4	2	100
2013	1655	15	15	16	17	11	18	3	5	100
Segbroek										
2010	2366	7	27	16	9	18	15	5	2	100
2011	1773	6	29	13	12	16	17	4	2	100
2012	2034	7	23	16	18	19	11	4	2	100
2013	1659	8	30	19	18	12	7	4	2	100
WASSENAAR										
2010	1065	7	14	38	4	5	4	26	1	100
2011	715	9	21	22	2	6	2	29	10	100
2012	508	9	36	30	5	16	3	1	1	100
2013	859	9	32	35	3	11	7	2	1	100
LEIDSCHEMENDAM										
2010	769	16	34	15	5	13	13	3	1	100
2011	743	12	33	23	7	14	8	3	1	100
2012	1078	19	26	21	8	11	8	4	3	100
2013	1282	12	31	24	12	9	7	3	2	100
VOORBURG										
2010	1347	12	29	18	8	14	12	6	2	100
2011	1602	10	29	19	10	14	12	6	1	100
2012	1859	14	25	22	9	12	8	8	1	100
2013	1748	13	27	25	11	10	5	7	2	100
RIJSWIJK										
2010	788	10	24	20	8	14	13	9	2	100
2011	1707	22	16	26	10	11	8	6	1	100
2012	1068	29	18	20	8	14	2	7	1	100
2013	1224	22	27	23	8	10	2	4	4	100
TOTAAL										
2010	12158	14	24	19	10	14	11	7	2	100
2011	15609	15	21	18	11	14	11	8	2	100
2012	14437	17	21	21	13	13	8	6	2	100
2013	16242	15	24	20	14	11	10	4	2	100

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huisemus en Spreeuw

Tabel 6. Indexen van soortgroepen en soorten
(in vergelijkbare PC-gebieden)

	2010	2011	2012	2013
Totaal aantal exemplaren	100	105	96	92
Aantal exemplaren per groep				
watervogels	100	103	104	101
zangvogels	100	99	94	95
kraaiachtigen	100	101	102	101
meeuwen	100	118	127	108
duiven	100	103	99	96
gebouwbroeders 1)	100	109	72	66
halsbandparkiet	100	126	74	59
overige vogelsoorten	100	94	71	76
Aantal exemplaren per soort 2)				
Fuut	100	91	156	92
Blauwe Reiger	100	96	94	89
Knobbelzwaan	100	106	78	128
Canadese Gans	100	145	140	66
Nijlgans	100	114	81	94
Wilde Eend	100	95	97	101
Soepeend	100	115	91	88
Kuifeend	100	124	157	64
Waterhoen	100	97	96	119
Meerkoet	100	91	118	89
Scholekster	100	82	85	89
Kokmeeuw	100	111	148	71
Kleine Mantelmeeuw	100	155	138	107
Zilvermeeuw	100	99	115	81
Stadsduif	100	130	71	98
Houtduif	100	88	118	75
Turkse Tortel	100	134	86	101
Halsbandparkiet	100	126	74	87
Gierzwaluw	100	105	70	87
Grote Bonte Specht	100	114	80	96
Winterkoning	100	99	104	88
Heggenmus	100	91	97	118
Roodborst	100	94	86	101
Merel	100	96	91	99
Zanglijster	100	85	123	90
Zwartkop	100	121	99	86
Tjiftjaf	100	99	101	102
Fitis	100	94	123	98
Staatmees	100	79	121	108
Pimpelmees	100	113	92	116
Koolmees	100	93	86	104
Boomklever	100	108	85	113
Gaai	100	119	102	115
Ekster	100	102	96	107
Kauw	100	103	101	83
Zwarte Kraai	100	91	111	91
Spreeuw	100	149	69	124
Huismus	100	96	87	120
Vink	100	140	89	112
Groenling	100	131	123	90
Putter	100	92	71	116

1) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Huismus en Spreeuw

2) Alleen soorten met in 2013 40 of meer exemplaren

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2013
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag													
	Centrum					Escamp					Laak			
	Zeeheldenkwartier oost	Willemspark	Zeeheldenkwartier west	Schilderswijk zuid	Archipelbuurt	Vrederust	Bouwlust oost	Bouwlust west	Morgenstond west	Leyenburg oost	Wateringse Veld	Oostbroek	Molenwijk	Laakkwartier oost
Fuut	2	-	-	3	3	-	-	-	-	1	4	-	2	-
Aalscholver	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3	2	-	2	-
Blauwe Reiger	1	-	-	-	3	2	1	2	4	3	5	-	3	1
Knobbelzwaan	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	3	-
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Canadese Gans	-	-	-	-	37	7	7	59	18	1	2	-	3	4
Nijlgans	6	-	2	6	11	4	20	7	8	6	6	3	14	4
Krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wilde Eend	8	10	-	6	4	17	39	38	31	3	25	-	11	7
Soepeend	4	-	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Kuifeend	13	-	-	-	-	2	2	-	2	-	2	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Waterhoen	1	-	-	3	-	1	5	-	2	-	7	-	-	5
Meerkoet	5	13	3	6	7	31	19	11	13	12	21	-	8	6
Scholekster	-	-	-	-	1	4	8	-	4	3	3	-	2	1
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	-	-	-	-	5	-	-	-	4	5	9	-	5	-
Stormmeeuw	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	9	-	9	-	24	11	38	24	27	84	15	-	95	32
Zilvermeeuw	22	7	2	-	32	12	41	46	13	15	10	80	44	62
Grote Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Visdief	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-
Stadsduif	42	18	12	-	-	4	10	26	6	26	-	25	59	-
Holenduif	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Houtduif	23	9	6	38	37	12	17	8	19	29	16	19	17	33
Turkse Tortel	-	2	-	3	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-
Halsbandparkiet	60	-	3	33	5	6	27	5	2	21	1	5	26	7
Gierzwaluw	6	32	11	18	24	-	-	1	-	32	1	35	47	24
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grote Bonte Specht	-	1	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Winterkoning	4	-	-	8	1	-	5	-	3	5	4	-	9	6
Heggenmus	3	-	2	8	-	-	4	1	-	11	4	-	2	-
Roodborst	-	1	-	3	7	8	3	-	-	1	2	3	-	-
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merel	8	5	5	30	20	14	13	10	12	23	12	11	6	31
Zanglijster	-	-	-	-	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-
Rietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-
Tuinfluit	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zwartkop	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	2	2
Tjiftjaf	2	-	-	8	-	4	7	-	-	4	7	-	5	1
Fitis	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-
Staatmees	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	7	-	-	15	3	2	11	4	1	5	6	1	6	4
Koolmees	10	5	11	21	5	16	19	7	1	14	8	12	8	13
Boomklever	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boomkruiper	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Gaai	1	-	3	-	1	-	1	1	-	2	2	-	-	1
Ekster	5	7	3	24	23	2	7	8	7	4	8	3	11	10
Kauw	14	6	20	15	48	84	17	36	4	71	14	37	54	33
Zwarte Kraai	7	1	5	27	24	12	19	8	15	12	10	8	18	4
Spreeuw	-	2	-	26	1	-	-	-	-	2	4	3	9	6
Huismus	-	5	-	18	-	-	-	-	-	15	-	-	20	36
Vink	-	-	-	-	4	5	1	-	-	-	-	-	-	20
Groenling	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	-
Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	6	-
Sijs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Zeeheldenkwartier oost: Grote Canadese Gans 5

Bouwlust oost: Muskuseend 1, Grasmus 1

Leyenburg oost: Slechtvalk 5, Zwarte Roodstaart 2

Molenwijk: Soepgans 3, Witte Kwikstaart 2, Zwarte Roodstaart 2

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2013 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag					Loosduinen			Scheveningen			
	Haagse Hout					Houtwijk	Kijkduin	Bohemien	Duinoord	Duindorp	Oud-Scheveningen	Belgisch Park
Beuzenhout oost	Marlot	Beuzenhout midden/west	Benoordenhout	Duttendel								
Fuut	-	-	-	-	-	5	-	-	-	4	-	1
Aalscholver	1	-	-	-	1	2	-	-	1	18	-	1
Blauwe Reiger	2	-	-	-	-	-	1	2	2	1	1	-
Knobbelzwaan	-	-	4	-	-	7	-	11	13	-	11	-
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Canadese Gans	2	-	2	-	-	-	-	15	16	-	-	-
Nijlgans	1	8	8	2	31	8	1	20	17	2	3	-
Krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Wilde Eend	7	7	4	-	8	12	4	20	78	-	3	2
Soepeend	4	3	-	7	-	-	-	-	1	-	-	-
Kuifeend	-	1	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Waterhoen	2	3	-	-	1	8	1	3	19	-	-	-
Meerkoet	4	4	1	1	-	14	7	11	42	-	4	7
Scholakster	-	3	-	1	-	-	5	5	-	-	-	-
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	4	-	-	-	2	-	-	-	33	19	-	-
Stormmeeuw	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	39	1	26	10	54	9	-	-	14	-	23	-
Zilvermeeuw	20	3	51	17	31	18	36	6	7	80	71	38
Grote Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Visdief	1	-	-	-	-	-	-	-	-	62	3	-
Stadsduif	23	41	-	-	22	-	5	5	27	4	61	8
Holenduif	-	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Houtduif	27	7	34	20	31	33	17	23	21	5	35	14
Turkse Tortel	3	-	-	5	1	-	-	-	-	-	3	-
Halsbandparkiet	15	3	12	11	40	8	1	8	41	-	1	3
Gierzwaluw	86	-	5	26	172	2	4	32	55	-	109	3
Groene Specht	-	-	-	1	1	2	-	-	1	-	-	2
Grote Bonte Specht	2	4	-	1	2	1	2	3	4	-	3	1
Boerenwaluw	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Huiswaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Winterkoning	5	1	3	-	10	9	5	18	13	-	3	2
Heggenmus	10	-	5	-	6	9	4	2	7	-	11	2
Roodborst	11	3	1	-	6	1	4	2	5	-	4	2
Nachtegaal	-	-	-	-	1	-	12	-	-	-	-	1
Merel	17	13	15	23	20	13	23	18	17	7	17	11
Zanglijster	2	3	3	1	10	3	4	2	3	-	1	2
Rietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuinfluit	1	-	1	-	1	-	-	2	1	-	-	-
Zwartkop	2	1	-	-	7	4	2	5	5	-	4	-
Tijftjaf	6	-	2	-	2	17	7	3	9	-	4	3
Fitis	1	-	-	-	5	-	5	-	-	-	-	1
Staartmees	-	-	-	-	10	-	-	8	1	-	1	-
Pimpelmees	8	5	4	4	19	9	8	14	9	-	5	4
Koolmees	19	4	36	12	17	13	18	21	16	-	19	16
Boomklever	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	-	-
Boomkruiper	-	-	-	2	6	-	-	2	7	-	1	-
Gaal	-	-	2	-	10	17	6	3	-	2	3	1
Ekster	11	1	9	6	8	7	18	14	6	11	17	5
Kauw	43	27	71	29	41	13	20	42	24	19	73	50
Zwarte Kraai	16	5	13	6	4	4	13	8	5	23	15	7
Spreeuw	3	-	2	-	23	1	2	6	26	1	21	2
Huisemus	7	-	-	-	-	8	6	-	10	35	35	5
Vink	6	3	-	2	5	-	7	-	2	-	3	2
Groenling	6	-	-	-	4	3	-	3	3	-	3	2
Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Sijs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Soorten waarvan un totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

- Beuzenhout oost: Braamsluiper 1
- Marlot: Ooievaar 3
- Beuzenhout midden/west: Soepgans 4
- Duttendel: Brandgans 6, Wespendif 1, Buizerd 1, Gekraagde Roodstaart 1, Goudhaan 1, Glanskop 1
- Kijkduin: Sperwer 1, Torenavalk 1
- Duinoord: Sperwer 1, Buizerd 1, Boomvalk 4
- Duindorp: Witte Kwikstaart 2, Braamsluiper 1
- Oud Scheveningen: Sprinkhaanzanger 1, Glanskop 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2013 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag						Leidschenveen/ Ypenburg				Leidschendam			
	Segbroek						Leidschenveen	Leidschenveel Lanen	Ypenburg noord	Ypenburg Singels/Waterwijk	De Zijde	De Heuvel	Prinsenhof	Raadhuiskwartier
Regentessekwartier	Vruchtenbuurt	Bomenbuurt	Vogelwijk	Leidschenveen	Leidschenveel Lanen									
Fuut	-	-	-	1	4	-	4	5	-	-	2	-	-	
Aalscholver	-	1	2	1	3	5	2	1	-	-	-	-	-	
Blauwe Reiger	2	-	2	3	-	2	1	4	-	3	-	1	-	
Knobbelzwaan	-	2	-	6	-	4	2	10	3	-	-	-	-	
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	2	19	2	-	-	-	-	-	
Canadese Gans	-	15	1	-	33	-	29	28	-	-	-	-	-	
Nijlgans	-	4	5	7	-	-	1	8	11	8	-	2	-	
Krakeend	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	
Wilde Eend	-	5	16	16	25	26	17	7	12	20	8	1	-	
Soepeend	-	4	1	1	-	-	-	2	2	36	-	-	-	
Kuifeend	-	-	-	-	-	-	7	-	2	3	-	-	-	
Fazant	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	
Waterhoen	-	2	3	3	-	6	4	5	1	7	4	-	-	
Meerkoet	-	7	13	9	9	15	38	17	7	16	1	2	-	
Scholakster	-	2	2	4	5	5	-	4	1	2	10	-	-	
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	
Kokmeeuw	-	3	-	2	7	25	12	18	-	16	20	-	-	
Stormmeeuw	-	2	-	-	13	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kleine Mantelmeeuw	72	4	58	41	4	1	31	-	5	31	45	-	-	
Zilvermeeuw	53	13	22	22	3	33	10	18	8	20	5	-	-	
Grote Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Visdief	-	-	-	-	-	3	-	4	-	3	-	-	-	
Stadsduif	5	10	4	5	-	-	4	-	2	7	-	-	-	
Holenduif	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
Houtduif	50	32	41	34	9	12	17	8	23	21	17	29	-	
Turkse Tortel	-	4	3	5	1	7	6	-	-	2	-	13	-	
Halsbandparkiet	11	9	29	15	3	-	25	12	3	6	12	14	-	
Gierzwaluw	-	15	31	47	-	-	11	6	5	26	3	44	-	
Groene Specht	-	-	2	3	-	-	6	-	-	-	-	1	-	
Grote Bonte Specht	-	1	8	7	-	-	1	-	-	1	3	1	-	
Boerenwaluw	-	-	-	1	-	27	-	16	-	-	-	-	-	
Huiswaluw	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	
Winterkoning	-	5	18	21	-	-	5	2	8	1	27	7	-	
Heggenmus	3	4	8	13	-	-	5	2	7	1	5	7	-	
Roodborst	-	5	7	9	-	-	-	1	2	4	8	2	-	
Nachtegaal	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Merel	24	20	34	42	12	4	20	12	16	12	47	24	-	
Zanglijster	-	1	8	12	-	4	4	-	-	1	1	1	-	
Rietzanger	-	-	-	-	-	-	5	4	-	-	-	-	-	
Kleine Karekiet	-	-	2	1	1	-	2	-	2	-	-	-	-	
Tuinfluit	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Zwartkop	-	1	8	10	-	-	4	-	4	2	11	-	-	
Tijftjaf	-	2	10	17	-	-	12	1	11	4	14	8	-	
Fitis	-	1	1	2	-	-	1	-	-	2	-	1	-	
Staartmees	-	2	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Pimpelmees	17	13	12	16	-	-	8	8	8	7	23	7	-	
Koolmees	15	13	20	26	11	4	12	19	19	8	29	23	-	
Boomklever	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Boomkruiper	-	1	9	7	-	-	1	-	1	-	-	-	-	
Gaal	2	-	3	6	-	-	2	-	1	3	7	2	-	
Ekster	2	7	12	18	13	25	8	13	7	17	17	7	-	
Kauw	41	36	41	94	9	27	44	13	55	75	26	65	-	
Zwarte Kraai	12	19	11	12	4	-	13	19	4	4	13	5	-	
Spreeuw	-	-	5	3	29	5	5	56	-	7	-	-	-	
Huisemus	17	-	-	1	11	-	-	12	-	1	3	-	-	
Vink	-	4	2	3	-	1	-	1	3	3	10	2	-	
Groenling	5	2	10	10	-	-	8	-	-	1	-	6	-	
Putter	-	-	3	7	-	-	7	5	-	-	-	6	-	
Sijs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

- Bomenbuurt: Witte Kwikstaart 1, Spotvogel 1, Braamsluiper 1, Goudhaan 1
- Vogelwijk: Dodaars 1, Havik 1, Buizerd 1, Gekraagde Roodstaart 1, Braamsluiper 2, Grasmus 1, Goudvink 1, Appelvink 2
- Leidschenveen: Buizerd 1, Tureluur 1
- Ypenburg noord: Zwarte Roodstaart 1, Goudhaan 1, Rietgors 1
- Ypenburg Singels/Waterwijk: Ooievaar 1
- De Zijde: Bosrietzanger 1
- Prinsenhof: Buizerd 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2013 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Wassenaar				Voorburg					Rijswijk			
	Deyeroord	Oostdorp	De Kievit e.o.	Kerkehout	Voorburg oost	Essesteijn/Damsigt	Voorburg noord/t Loo	Voorburg oud	Voorburg west	Te Werve	De Put e.o.	De Strijp	Steenvoorde zuidwest
Fuut	3	-	-	-	1	4	-	-	-	-	6	-	-
Aalscholver	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-
Blauwe Reiger	4	-	-	-	7	2	2	2	2	1	8	5	4
Knobbelzwaan	12	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Canadese Gans	-	-	-	-	-	22	-	-	-	13	41	-	-
Nijlgans	-	-	-	11	2	11	7	2	5	2	17	7	7
Krakeend	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	2	-	-
Wilde Eend	17	2	7	1	12	22	15	12	-	20	23	16	24
Soepeend	-	-	-	-	4	1	-	-	2	-	8	-	-
Kuifeend	3	-	-	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	2
Waterhoen	-	-	-	-	1	16	2	7	-	-	7	3	4
Meerkoet	9	2	1	3	2	14	9	12	5	4	26	7	11
Scholekster	-	-	1	-	2	2	8	-	-	-	2	-	5
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Kokmeeuw	-	-	1	-	5	12	4	12	-	3	12	-	-
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	-	1	2	-	3	33	47	3	-	8	10	-	-
Zilvermeeuw	11	10	-	-	3	2	27	38	6	42	8	-	3
Grote Mantelmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-
Visdief	-	-	-	-	2	8	-	-	-	-	2	-	-
Stadsduif	-	-	-	-	8	-	6	-	-	-	-	-	-
Holenduif	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-
Houtduif	32	19	7	19	28	50	26	20	22	27	46	11	25
Turkse Tortel	9	4	-	3	5	6	1	1	1	2	6	3	2
Halsbandparkiet	15	1	-	-	57	13	16	24	18	7	16	13	9
Gierzwaluw	15	24	-	-	11	15	7	9	4	-	15	-	-
Groene Specht	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	6
Grote Bonte Specht	1	2	1	1	1	2	2	-	2	1	4	1	1
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-
Winterkoning	5	4	2	1	3	3	13	5	-	-	25	10	11
Heggenmus	1	3	2	-	7	7	12	5	6	-	10	1	2
Roodborst	4	2	12	-	3	5	5	3	4	1	7	5	-
Nachtegaal	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merel	29	21	24	19	21	35	23	24	32	9	33	12	17
Zanglijster	-	3	2	3	5	5	5	-	1	-	4	4	2
Rietzanger	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Tuinfluit	-	-	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Zwartkop	-	4	2	3	-	5	5	1	-	-	12	-	8
Tjiftjaf	5	2	2	4	3	1	10	3	6	1	11	-	6
Fitis	-	-	-	4	4	-	-	-	12	-	-	-	2
Staartmees	-	-	-	-	7	-	3	-	7	-	2	3	-
Pimpelmees	8	2	7	-	3	5	7	12	6	3	14	7	6
Koolmees	21	4	20	7	10	36	18	12	10	14	22	11	10
Boomklever	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-
Boomkruiper	-	2	-	-	1	-	3	1	-	-	4	1	-
Gaai	-	1	-	-	2	2	2	3	4	8	9	1	1
Ekster	7	3	10	4	13	22	11	15	1	3	11	7	10
Kauw	127	57	52	20	95	59	69	26	30	87	43	22	10
Zwarte Kraai	1	2	13	4	11	30	16	14	8	23	27	8	11
Spreeuw	4	4	-	-	3	10	8	2	6	-	2	-	-
Huismus	1	8	2	1	6	-	4	-	-	-	-	-	3
Vink	3	4	11	4	2	1	-	1	2	-	3	4	1
Groenling	-	1	7	-	-	-	9	1	-	-	7	-	6
Putter	-	-	-	-	1	-	2	5	-	-	2	-	2
Sijs	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	4	3	-

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Voorburg oost: Sperwer 1

Essensteijn/Damsigt: Ooievaar 4

Voorburg noord/t Loo: Grasmus 1

De Put e.o.: Sperwer 1, Buizerd 1, Slechtvalk 1, Kramsvogel 3, Bosrietzanger 1

De Strijp: Grote Gele Kwikstaart 1

Steenvoorde Zuidwest: Grote Canadese Gans 2, Muskuseend 5, Kramsvogel 2, Goudhaan 2